

Zaustavljen pre dva meseca, ne zbog kvara, već radova na njegovoj fasadi, izradi novih žaluzina, postavljanju pozlaćenog vetrobrana na njegovom vrhu, servisa mehanizma i čišćenja unutrašnjosti sata, te popravljanja rasvete, Petrovaradinski sat ponovo pokazuje vreme.

O satu na Petrovaradinskoj tvrđavi, obaveznim detaljem sa slika iz Novog Sada, ne retko opevanom i u pesmama, 250 godina starom analognom satu ručne izrade, koji se navija i podešava ručno, poslednjih dvadeset pet godina brine jedan čovek, idealista, romantičar, entuzijasta, Lukači Lajoš.

Gospodin Lukači Lajoš građanin ovdašnji, za dve i po decenije doživeo je nekoliko intervencija na satu, ali sada zahvaljujući „Tamburica festu“ i njihovoj donaciji od 800.000 dinara, kao i spremnosti svih restauratora i majstora da cenu svojih usluga svedu na minimum, obnovilo se na satu to što je bilo od ključnog značaja. Obnavljanjem šalukatri zatvoren je pristup golubovima „jer lepe, mile ptice su nam ujedno i štetu nanosile, gnezdile su se u tornju što je izazivalo raznih problema“, objašnjava gospodin Lukači. I niko srećniji od njega.

Nema pouzdanih podataka koliko je star ovaj sat, ali se smatra da su ga napravili alzaški majstori (Francuska) pre dva i po veka (oko 1750-te godine), u vreme kada je Novi Sad od austrijske carice Marije Terezije, proglašen gradom, a za „dobijene“ privilegije građani Novog Sada su u carsku kasu uložili 80.000 rajnskih forinti u srebru. Tako da se može reći od kada je grada ima i sata.

Na fasadi tornja i njegovom klatnu utisnuto je nekoliko datuma pa se pretpostavlja da je 1702. godina, vezana za završetak prve faze izgradnje Tvrđave kao fortifikacijskog objekta, 1837. godina, utisnuta na fasadi tornja, predstavlja godinu jedne obnove, zatim 1952. godina obnove sata pošto je godinu dana ranije stavljena pod zaštitu države kada prestaje da bude vojni i postaje kulturni i turistički objekat.

Na mehanizmu se vidi i pečat radionice iz Alzasa, pa se pretpostavlja da je sat tamo i napravljen. Alzaški majstori su, po mišljenju gospodina Lukačija, vrlo smišljeno ustrojili da velika kazaljka pokazuje sate. Smatra se da je do zamena kazaljki došlo zato da bi se sa veće daljine mogli videti sati.

-Novi Sad je do skoro sasvim drugačije izgledao i imao je drugačiju panoramu. Samo do pre 25 godina, kada ste pogledali Novi Sad crkveni tornjevi su bili izraženi, a danas se morate potruditi da bi ih videli. I u ono vreme ti tornjevi nisu bili opremljeni satovima. Nije bilo ni toliko smoga, pa je i vidljivost bila veća, a grad znatno manji. Zato je na Petrovaradinskoj tvrđavi stajao sat sa kojeg se, iz svakog ugla grada moglo čitati vreme i naplaćivati porez na sat - satarina. Kažu i da je nekada mnogo više lađa plovilo Dunavom, pa je lađarima više značila vidljivija velika kazaljka, koja pokazuje sate - smatra Lukači Lajoš.

Ipak, Petrovaradinski sat nije po tome jedinstven u svetu. Njemu sličan sa izvrnutim kazaljka je i onaj na Šlozbergu (Schlossberg) iznad Graca (Austrija), verovatno rad istih majstora.

Godine 1941. grom je udario u toranj i ošteti sat, posle čega je bio obnovljen. Međutim, tada su nestala originalna zvona, a na otpadu u Banovcima nađeno je ovo sadašnje zvono i otkupljeno je.

Mnogo je interesantnih crtica vezanih za ovaj raritet, mnogo je obeležja, žigova i godina koje treba isčitati i proučiti, ali time se niko ne bavi.

-Ja sam 36 godina proveo u Pokrajinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture, kao rukovodilac centralnog grejanja. Kada se to modernizovalo ostalo je sve više vremena, pa sam u okviru Zavoda radio na restauraciji, konzervaciji predmeta od metala. Jedan od takvih radova je grupa polijejeja u Sabornoj crkvi u Sremskim Karlovcima, koju smo mi u okviru porodice restaurirali - priča gospodin Lukači, koji je i u novosadskoj Sinagogi obnovio tri velika i pet malih lustera, i dve menore. Pre dvadeset i više godina na vratima Sinagoge, on je radio i okove, šarke, eksere...

Lukači Lajoš star 63 godine, rođeni Novosađanin, sa stanom u Podgrađu, svakodnevno se penje na strmu platformu starog sata i navija ga. Svaki zaokret osovine obezbeđuje jedan sat rada, a osovinu je moguće okrenuti 33,5 puta. To znači da časovnik bez navijanja može raditi najduže 33 sata. Za koju godinu trebao bi da razmišlja i o zasluženoj penziji, ali ko će se onda navijati stari sat?

-S obzirom da ni do sada nije bilo nešto konkretno sa gradom regulisano oko održavanja tog sata, moj džentlmenški predlog je da grad sklopi sa mojom porodicom ugovor na 20-30 godina, i mi ćemo to raditi - kaže gospodin Lukači.

Njemu u brizi oko sata godinama pomaže njegova porodica, supruga Valerija, starija ćerka Marija, a mlađa Andrea ima zvanje alatničara-kovača i učestvuje i u izradi, restauraciji i popravkama starih predmeta od metala, pa bi jednog dana mogla biti dostojna zamena svome ocu.

Iako je predstavnike Grada u više navrata upoznao sa raznim problemima vezanim za sat, svi su se ponašali krajnje nezainteresovano, i posle 25 godina neko od zvaničnika nije došao na plato direktno zbog sata. Par šrafova i sada nedostaje, jer se moraju raditi ručno, u mesingu, turpijama i na stari način, a to nije lak posao.

Oštećenja na satu su izazvana i mehaničkim putem, bahatošću o čemu postoji i deokumentacija, koju je gospodin Lukači prikupio, snimio da pokaže kako jedan broj građana ima loš odnos, ne samo prema satu, već uopšte.

Nemar duštva i pojedinaca prema satu je decenijska. Nekako smo na njega navikli pa je postao nevidljiv.

Zato ovaj gest organizatora „Tamburica fest-a“ predstavlja jedinstven primer u modernoj istoriji Tvrđave i Petrovaradinskog sata da se nešto dobro dešava i da su neke stvari pokrenute, na bolje.